

Ingrijpende

Hengelo heeft samen met het waterschap een nieuw rioolplan vastgesteld waarbij klimaatverandering een belangrijke rol speelt. Op de foto werkzaamheden in de Bornestraat in Hengelo (foto: gemeente Hengelo)

Het Deltaprogramma (het nationale programma voor waterveiligheid, zoetwatervoorziening en klimaatadaptatie) houdt dit jaar een consultatieronde over de vaak ingrijpende deltabeslissingen die genomen moeten worden. Voor gemeenten het laatste moment om het lokale perspectief onder de aandacht te brengen. Vijf op onderdelen van het waterdossier stevig ingevoerde lokale bestuurders wijzen álle gemeenten op de grote belangen die spelen.

Door de vele aspecten van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en klimaatadaptatie krijgen alle gemeenten er mee te maken. Lokale bestuurders zullen hun ruimtelijke ontwikkelingsprocessen anders vorm moeten geven. Daarbij is het van belang dat de deltabeslissingen goed aansluiten op de gemeentelijke praktijk. Een vroegtijdige en gelijkwaardige afweging van alle belangen is echter nog niet overal vanzelfsprekend. Ina Adema, burgemeester van Veghel en

voorzitter van de VNG-commissie Water, beklemtoont dan ook dat iedere gemeente betrokken hoort te zijn bij het Deltaprogramma. 'Kijk goed naar wat het programma betekent en zoek naar kansen om aan te haken. Waterveiligheid bijvoorbeeld is op diverse manieren te borgen. Er kan worden gekozen voor een traditionele dijk, maar een gemeente kan ook eerst de inwoners vragen wat zij willen en van belang vinden en dat vervolgens meenemen. Zo ontstaat tegelijkertijd draagvlak voor

maatregelen die zeer ingrijpend kunnen zijn.'

Door de ruimtelijke ordening een zwaardere rol te geven in het waterveiligheidsbeleid, wordt het voor gemeenten nog belangrijker het waterbelang mee te wegen. Dit vraagt om een heldere visie, actieve betrokkenheid en uitwisseling tussen ruimtelijke ordening en waterbeheer. Adema: 'Gemeenten moeten het initiatief nemen en vroegtijdig de waterschappen betrekken aan de voorkant van planologi-

Lokale invloed mogelijk tijdens consultatieronde

deltabeslissingen raken alle gemeenten

sche processen. Dat biedt kansen op succes. Gebeurt dat niet, dan ontstaan halverwege een traject conflicterende belangen.'

Maatregelen koppelen

Adema kan zich voorstellen dat waterbeheer in sommige gemeenten minder leeft. Het Deltaprogramma is echter relevant voor alle gemeenten. Iedereen moet verkennen hoe ruimtelijke maatregelen kunnen bijdragen aan het beperken van de gevolgen van een overstroming, een hevige regenbui, langdurige droogte en extreme hitte. Er zijn veel zaken gerelateerd aan waterbeheer, zoals welzijn, volksgezondheid en calamiteitenbeheersing. 'De gemeente zit het dichtst op datgene wat moet gebeuren', aldus Adema. 'Door hun specifieke kennis van integrale gebiedsontwikkeling spelen gemeenten een belangrijke rol in het Deltaprogramma. Het zijn de lokale bestuurders die voor klimaatbestendige steden moeten zorgen. Zij zijn in staat samenhang in verschillende opgaven te onderkennen, in beeld te brengen en te benutten.'

Door maatregelen met elkaar te koppelen in tijd en functie en door goed in beeld te brengen waar kansen liggen voor samenwerking, innovatieve oplossingen en slim (tijdelijk) grondgebruik, kunnen kosten zo laag mogelijk worden gehouden.

Burgemeester van Katwijk Jos Wienen noemt in het kader van waterveiligheid en slim grondgebruik zijn eigen gemeente als voorbeeld. De kust bij Katwijk vormt een zwakke schakel, het Rijk investeert in een verhoging van de kuststrook. Daar ligt de boulevard van Katwijk die te maken heeft met parkeerproblematiek.

Wienen: 'Als het Rijk daar toch aan de gang

gaat, kan de gemeente gelijk het parkeerprobleem aanpakken, was de gedachte. Dat heeft geresulteerd in een dijkconstructie waaronder een parkeergarage wordt aangelegd. Daarmee slaan we een mooie slag en besparen kosten. Die meerwaarde creëer je alleen op het goed getimed moment. Dat kan door ruimtelijke programma's af te stemmen op het Deltaprogramma. Het biedt grote voordelen om betrokken te zijn.'

Zandsuppletie

Wienen neemt deel in de Deltastuurgroep Kust. Die ontwikkelt de deltavisie voor de kust. Gemeenten hebben daarbij enorme belangen die mede afhankelijk zijn van op welke manier de kust wordt beschermd. Dat gebeurt door de huidige programma's van zandsuppletie voort te zetten. De Deltastuurgroep Kust kiest voor dit model omdat het veiligheid voor de kust biedt en gemeenten niet op slot zet. Het is voor de kustgemeenten belangrijk om te weten waar er wanneer wordt gesuppleerd. Dit in verband met eigen investeringen in ruimtelijke ontwikkelingen voor bijvoorbeeld het toerisme.

Wienen wijst op een tweede veiligheidsaspect. Door nieuwe kennis van de kwaliteit van dijken (het gevaar van bijvoorbeeld piping, waarbij water door een dijk stroomt als gevolg van waterstandverschillen), wordt niet langer alleen gekeken naar de sterkte van dijken, maar ook naar de gevolgen van een overstroming voor hetgeen zich achter die dijk bevindt. De basisveiligheid staat voorop, maar gebieden waar het gevaar op slachtoffers en de economische consequenties van een overstroming het grootst zijn, krijgen extra bescherming.

'Gemeenten moeten er bij hun ruimtelijke processen rekening mee houden het grondgebied zo in te richten dat belangrijke functies minder snel worden bedreigd. Dat vraagt om een nieuwe manier van kijken en omgaan met veiligheid. De meerlaagsveiligheid moet bij de gemeente in de genen gaan zitten, ze spelen een cruciale rol.'

Piet Sleeking, wethouder in Dordrecht, houdt zich specifiek bezig met de meerlaagsveiligheid. Hij is lid van de stuurgroep Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden, een van de gebiedsgerichte deelprogramma's van het Deltaprogramma. Dordrecht ligt in een gebied met specifieke problemen vanwege de rivieren en de invloed van de zeespiegel. 'Binnen de ontwikkeling van het Deltaprogramma onderzoekt Dordrecht wat het hierbij op een innovatieve manier kan betekenen. Daarbij gaat het niet alleen om het verhogen van de dijken.'

Veilige compartimenten

Dordrecht ligt op een kwetsbaar eiland waar met name in het oostelijk deel maatregelen nodig zijn. Daar wordt de dijk versterkt, want als het daar misgaat, loopt een groot deel van het gebied onder water. 'Die dijk mag het niet begeven, dat is de basisvoorwaarde voor de rest van de veiligheid in de gemeente. In het kader van de meerlaagsveiligheid moet de eerste laag, de primaire dijken, sterk genoeg zijn. Bij de tweede laag zijn fysieke ingrepen nodig om kwetsbare infrastructuur waterveilig te maken en bij de derde laag gaat het om veilige evacuatieplekken.'

Dordrecht telt behalve primaire ook secundaire dijken, waardoor het eiland in

compartimenten valt te verdelen. Bij een evacuatie wordt gekeken welke dijken de hoogste veiligheid bieden. De oost-west-dijk bijvoorbeeld verdeelt het gebied in onbebouwd en bebouwd gebied. Het zuidelijk deel valt met niet al te veel middelen te evacueren. Bewoners van huizen op een verhoging hoeven misschien niet eens te worden geëvacueerd. Dordrecht vervult een voortrekkersrol in het ontwerp van een evacuatiesysteem van compartiment naar compartiment en van verticale evacuatie. 'We hanteren risiconormen voor het aantal mogelijke slachtoffers en de economische waarde die acceptabel zijn voor de deelgebieden.'

Janneke Oude Alink, wethouder in Hengelo, gaat in op het aspect van nieuwbouw en herstructurering. De Twentse gemeente ligt in een kom met veel wateraanvoer, maar heeft vanwege genomen maatregelen steeds minder overlast. De gemeente gebruikt onder meer de straten en groenstroken als tijdelijke waterbuffer. 'Gemeenten moeten helder in beeld brengen waar de knelpunten voor water in de stad liggen en die serieus op de agenda zetten. Iedere stad heeft met water te maken.' Oude Alink adviseert de klimaatverandering in het Gemeentelijk Rioleringsplan mee te nemen; dat moet toch eens in de vier jaar worden vernieuwd.

Groenblauwe kwaliteitsimpuls

Hengelo heeft samen met het waterschap een waterplan en nieuw rioolplan vastgesteld en op regionaal niveau de kennis gebundeld. Hierbij speelt de klimaatverandering een belangrijke rol. Inzet is de groenblauwe structuur in de stad te versterken. Bij herstructurering in bebouwd gebied wordt de nodige ruimte gegeven aan de beken. Daarmee verbetert de waterkwaliteit en wordt de capaciteit om water langer vast te houden, uitgebreid. In combinatie met het nodige groen biedt Hengelo hiermee een kwaliteitsimpuls voor de stad die de burgers zeer waarderen. 'Hengelo zet in op waterkwaliteit en op waterbuffering. Daarmee ontstaan ook mogelijkheden voor recreatie en nieuwe natuur. We laten beken opnieuw meanderen en in periodes van veel neerslag krijgt water de ruimte door het vast te houden. Wij gebruiken hiervoor allerlei middelen

Wat is het Deltaprogramma?

Door klimaatverandering en demografische ontwikkelingen is de huidige strategie voor waterveiligheid achterhaald. Daarnaast is door de klimaatverandering met langere periodes van droogte de zoetwatervoorziening niet langer vanzelfsprekend. In de stedelijke gebieden worden de uitdagingen rond waterbeheer groter door de heviger regenval, meer hitte en grotere overstromingsrisico's. Het Deltaprogramma, waarin Rijk, provincie, waterschap en gemeente samenwerken, pakt die opgaven in samenhang op. Het programma bestaat uit negen deelprogramma's waarvan drie alle gemeenten raken: waterveiligheid, zoetwatervoorziening en nieuwbouw en herstructurering. Voor waterveiligheid wordt een nieuwe normsystematiek ontwikkeld en voor zoetwater een set van strategieën. Bij nieuwbouw en herstructurering wordt gekeken op welke wijze de steden in Nederland klimaatbestendig kunnen worden en hoe in het gebouwde gebied om te gaan met grotere risico's voor overstroming. Dat laatste gebeurt bijvoorbeeld door uitwerking van het nieuwe concept van meerlaagsveiligheid. Hierbij wordt ruimtelijke ordening ingezet om de gevolgen van een overstroming zo veel mogelijk te beperken.

die we normaal niet zouden gebruiken. Via het rioleringsplan versterken we nu ook de groene en blauwe structuur. Via de grondexploitatie krijgen de beken in de gebieden waar we herstructureren meer ruimte. We nemen constant in samenhang maatregelen waarbij water de drager is.' Oude Alink adviseert ook te investeren in communicatie met de burger. 'Hengelo heeft met het waterschap een themakaart gemaakt waarop we maatregelen zichtbaar maken via 28 projecten. Het Deltaprogramma staat te ver weg van de burger; dit maakt het meer tastbaar.'

Zoetwatervoorziening

Burgemeester van Waterland Luzette Wagenaar wijst gemeenten er op dat ze rekening moeten houden met de zoetwatervoorziening. De vanzelfsprekende aanwezigheid daarvan staat ter discussie. Wagenaar: 'Het klimaat verandert, we hebben nu al te maken met piekbuien. De vraag is wat we hiermee doen, opslaan voor schaarse tijden of snel afvoeren? We moeten meer gaan nadenken over de periodes dat er tekorten zijn; de verwachting is dat we daar meer mee te maken krijgen. Het gemeentebelang daarbij is dat mensen water nodig hebben en als er trammelant is, staan ze bij de gemeente aan het loket. Daarbij speelt ook een economische component mee. Als boten langs de kades blijven liggen vanwege lage waterstanden, vormt dat een economische tegenslag voor gemeenten. Bedrijven die veel koelwater gebruiken, komen in problemen. Door watertekorten dalen de grondwaterstanden, waardoor paalrot kans krijgt. Water kent ook een kwaliteitsaspect en gezondheidsgedachte. Denk aan hittestress in stedelijk gebied waar steeds meer over bekend raakt. Warmte bij een hittegolf gaat moeilijk weg en water brengt dan verkoeling.'

Volgens Wagenaar is de heersende gedachte dat water iets is van het waterschap en Rijk. Maar als onvoldoende water beschikbaar is, slaat het neer op de gemeente. Die hebben er last van als de waterschappen en het Rijk niets doen, maar profijt wanneer alle partijen gezamenlijk de wateropgaven oppakken. 'Veel afspraken moeten op internationaal niveau worden gemaakt met de buurlanden. Maar gemeenten moeten wel gaan meedenken over het vasthouden van water, zodat ze voor drinkwater niet afhankelijk zijn van waterstanden in de rivieren. Er moeten meer opvangmogelijkheden komen.' Wagenaar toont aan dat voor gemeenten grote belangen spelen, daarom moeten ze meepraten. 'Let wel, het is nu een van de laatste momenten om aan de voorkant van het proces invloed uit te oefenen. Aan het eind van dit jaar vallen de besluiten en is het parlement aan zet. De effecten van de deltamaatregelen zullen verschillen, maar de besluiten zullen voor de meeste gemeenten consequenties hebben.'